

ONKS PAKKO JOS EI HALUU? RIMPUILLEN KOHTI HYVINVOINNIN EKOSYSTEEMEJÄ

Hyvinvoinnin ekosysteemityöskentely ottaa maailmalla ensimmäisiä askeliaan. Olemme vihdoin hyväksyneet, että elämän ylläpitäminen ja säilyttäminen maapallolla vaatii vaikuttavaa toimintaa, jota ekosysteemityöskentely tuottaa. Hyvinvoinnin ilmiö on kuitenkin kompleksinen, joten tarvitsemme laajaa yhteistyötä.

TEKSTI: MARKUS VÄHÄLÄ

Ekosysteemityössä on mukana ihmisiä ja yhteisöjä, jotka eivät ole aiemmin mieltäneet itseään hyvinvointitoimijoina. Samoin hyvinvoinnin parissa työskentelevät osallistuvat työhön muiden ilmiöiden parissa. Tämä vaatii meiltä uusia taitoja, uusia yhteistyön muotoja ja nykyisistä käsityksistä, rakenteista, omistajuudesta sekä toimintatavoista luopumista – joko osittain tai kokonaan.

Ekosysteemiajattelu pitää sisällään yksilön, ryhmien, organisaatioiden, verkostojen ja klusterien monipuolisen prosessuaalisen eli aidosti etenevän ja ohjelmallisen eli mekanistisen toiminnan. Hyvinvointiin liittyvä tehtävä- ja vastuualue sekä tapahtumien vaihe määrittelee, miten kulloinkin tulee toimia. Ekosysteemisellä ajattelulla voimme vapauttaa mielemme lukkoja toiminnan kautta ja uudistaa organisaatioidemme esteitä ryhtymällä harjoittamaan ekosysteemitaitoja yhdessä muiden kanssa. Näitä taitoja voivat olla vaikkapa orkestrointi eli autonomisten toimijoiden yhteistoiminnan johtaminen, verkostotyö, datatyö, laatutyö ja arvioiminen, portfolioresursointi, eettiset taidot, neuvottelun ja sopimisen taidot, kognitioon ja kommunikaatioon liittyvät taidot sekä tulevaisuustaidot, kuten ennakointi ja varautuminen.

Edellä mainitut metataidot suojelevat elämää ja hyödyttävät meitä myös muussa toiminnassamme, kuten vapaa-ajalla perheenjäsenenä sekä aktiivisina kansalaisina meille tärkeissä yhteisöissä. Samalla ne varustavat meidät kohtaamaan väistämättömät elämää uhkaavat ongelmat. Metataidot tarkoittavat taitoja, joita voi soveltaa useilla elämänalueilla kohderyhmästä, paikasta tai ilmiöstä riippumatta.

Tekomme ovat tahtomme. Kuinka tosissamme olemme hyvinvoinnin suhteen? Tekemisiämme sekä tekemättä jättämissä tutkimalla ja tekojemme laatua tarkastelemalla osoitamme sen, mitä tiedoksi uskomme. Haluammeko hyvinvointia ja haluammeko pitää maapallomme elinkelpoisena vai onko hyvinvointi vain termi, jolla kuvataan tyytyväisyyttä, ahdistuksen ja syyllisyyden tunteen puuttumista? Mitä pahempi olo, sitä tärkeämpää on, että lähdemme ponnistelemaan ja käynnistämme tekoja. Ei tarvita inspiraatiota, motivaatiota tai oikeaa asennetta.

Tervetuloa Aporiaan!

Hyvinvointiin liittyvät pulmat ja ratkaisut askarruttavat ihmisiä, aiheuttavat huolta ja murhetta. Tuntuu

EKOSYSTEEMISELLÄ AJATTELULLA VOIMME VAPAUTTAA MIELEMME LUKKOJA TOIMINNAN KAUTTA JA UUDISTAA ORGANISAATIOIDEMME ESTEITÄ RYHTYMÄLLÄ HARJOITTAMAAN EKOSYSTEEMITAITOJA YHDESSÄ MUIDEN KANSSA.

siltä, että hyvinvoinnin ympärillä olevat kysymykset ovat niin kompleksisia, jopa kaoottisia, ettei niistä saa oikein otetta.

Mistä tämä johtuu?

Filosofi ja tietokirjailija Jaana Venkula kirjoittaa monissa kirjoissaan, miten teko tulee ennen sanaa. Tekojemme kautta voimme ymmärtää ja luoda itseemme taitoja, jotka vaikuttavat tapahtumiseen, kuten hyvinvoinnin syntymiseen. Venkula kertoo, miten tutkimuksessa ja tiedonmuodostuksessa on tärkeää, että ihminen itse luo tietonsa ja ymmärryksensä aidoissa virtaavissa prosesseissa. Sen sijaan, että keskitymme mielentilaamme, odotamme motivaatiota tai muutamme asennettamme, meidän on hyvä lähteä toimimaan ja siten vahvistamaan taitojamme.

Kun emme tiedä tai osaa ratkaista jotain meille tärkeää ongelmaa, koemme *aporiaa*, polutonta oloa. Aporia kertoo meille, että uutta tietoa on syntymässä. Poluton olo tuo meissä esiin ahdistuksen tunteita. Emme tiedä, ymmärrä tai osaa, koska emme ole vielä itseemme inkarnoineet eli saattaneet lihaksi ongelman ratkaisuun liittyvää uutta tietoa. Ahdistus kertoo meille myös, että uuden tiedon synnyttäminen on tärkeää – emme voi olla välinpitämättömiä. Mikäli ymmärrämme tiedon laaja-alaisesti, ymmärrämme, ettei tietoa voi siirtää mielestä mieleen. Tiedonmuodostuksen täytyy tapahtua meissä jokaisessa itsenäisesti. Meidän jokaisen tulee myös teoissamme näyttää se, minkä tiedoksi käsitämme.

Jotta pääsemme pois ahdistuksesta, tartumme ilmiöön kysymyksillä. Kysyminen tuottaa meissä lisää tunteita, tekoja, eettistä pohdintaa, esteettistä havainnoivaa ja puntaroivaa ymmärrystä ja vuosikymmenen päästä (parhaassa tapauksessa) myös vertaisarvioitua tieteellistä tietoa. Kysyminen imaisee meidät tekoihin, joiden kautta meissä syntyy ja vahvistuu taitoja, jotka auttavat meitä ratkaisemaan vastaavia ongelmia uudelleen. Samalla monipuolistamme taitojamme luoda ja ylläpitää hyvinvointia edistävää kestävää toimintakulttuuria ja ympäristöä.

Hiljalleen aporian tunne muuttuu muotoaan. Omakohtainen ymmärryksemme kasvaa kysymisen

MITÄ PAHEMPI OLO, SITÄ TÄRKEÄMPÄÄ ON, ETTÄ LÄHDEMME PONNISTELEMAAN JA KÄYNNISTÄMME TEKOJA. EI TARVITA INSPIRAATIOTA, MOTIVAATIOTA TAI OIKEAA ASENNETTA.

ja tekemisen kaksoiskiirteen kautta iloksi; ymmärrämme, osaamme ja saamme aikaiseksi. Pystymme ylläpitämään ja vahvistamaan hyvinvointiin liittyvää ominaisuutta, rakennetta tai prosessia. Osaamme vähentää ja poistaa hyvinvoinnin esteitä. Huolehdimme myös hyvinvointiin liittyvien ongelmanratkaisutaitojen muodostumisesta muiden ihmisten parissa ja edelleen tuleville sukupolville.

Aporiasta ongelmanratkaisuun

Ilo vaihtuu kuitenkin nopeasti uusien ongelmien synnyttämään aporiaan. Se nostaa esiin meissä olevan ongelmien ratkaisemisen taidon. Kohonneen ongelmanratkaisukompetenssin kokemuksen kautta hakeudumme yhä viheliäisempien ongelmien pariin. Pääsemme soveltamaan taitojamme yhä laajempien ja kompleksisten ongelmien parissa. Tähän tarvitsemme ekosysteemityöskentelyä. Kaoottisten ongelmien, kuten pandemian, ilmastokriisien ja sotien kohdalla ongelmien ratkaisemisessa turvaudumme pääasiassa omiin ja yhteisöllisiin ongelmanratkaisutaitoihin.

Maailma on tietoa täynnä, mutta emme ymmärrä sitä. Pahimmassa tapauksessa välttelemme ahdistuksen tunnetta sekä kysymysten esittämistä sekä ongelmien ratkaisua. Samalla välttelemme vastuutamme oman hyvinvoimiamme ja yleisen hyvinvoimisen ylläpitämisestä maailmassa. Näin heikennämme monin eri tavoin omaa ja kollektiivista taitavuuttamme suojella elämää. Siksi olenkin huolissani tekemisen tavoista, joilla käytämme aikaamme ja resurssejamme hyvinvointiin liittyen.

Ekosysteemityöskentely tarjoaa meille laajan kansainvälisen toiminnallisen ja teoreettisen viitekehyksen tuoda esiin laajempia ja monipuolisempia kokonaisuuksia, joita käytämme

KYVYKKYYDELLÄMME SUOJELLA ILMASTOA JA LUONTOA ON SUORA YHTEYS SEKÄ KOKEMAAMME ETTÄ OBJEKTIIVISEEN HYVINVOINTIIN. ILMASTO- JA LUONNONSUOJELU ON MYÖS HYVINVOINTITYÖTÄ.

AJAN MERKITYS MÄÄRITELLÄÄN UUELLEEN EKOSYSTEEMITYÖSKENTEISSÄ. JOS TYÖVAIHE VAATII AIKAA, SITÄ KÄYTETÄÄN SEN VERRAN KUIN TARVITAAN.

muidenkin kompleksisten ongelmien, kuten ilmasto- ja ympäristökysymysten ratkaisemiseen. Kyvykkyydellämme suojella ilmastoa ja luontoa on suora yhteys sekä kokemaamme että objektiiviseen hyvinvointiin. Ilmasto- ja luonnonsuojelu on myös hyvinvointityötä.

Hyvinvointia on kyky ylläpitää kompetenssin kokemusta – tunnetta siitä, että taitojemme kautta pärjäämme elämässä. Kompetentti yksilö ja yhteisö on vahva luottamuksessaan kykynsä edistää ja suojella elämää. Vaikka maailman tapahtumat tuovat eteemme samoja ja ennen kaikkea uusia odottamattomia ongelmia, pystymme ratkaisemaan niitä tai kestämään vaikeuksia.

Ymmärtämisen haasteet ovat esteenä vaikuttavalle hyvinvointityölle

Monilla mittareilla elämme keskimäärin hyvää, turvallista ja terveellistä elämää. Miksi sitten koemme hyvinvointimme uhatuksi? Olemme tulleet tietoisiksi, että meillä jokaisella on oma vastuumme toimia maailmanlaajuisten hyvinvointia uhkaavien tai niitä estävien tapahtumien parissa. Tulevaisuudennäkymämme ovat uhkaavia ja pelottavia, koska emme tiedä miten toimia. Tieto lisää tuskaa eli synnyttää aporiaa. Mikä on tiedon muodostamiseen liittyvän taitavuutemme tila? Tuotammeko tietoa tavoilla, jotka lisäävät ja vahvistavat hyvinvointiamme? Ymmärrämmekö mitä on olla ihminen?

Tiedonmuodostukseen ja tiedon ymmärtämiseen liittyvien ongelmien ratkaisutapojen puutteet vaikuttavat päätöksiemme ja tekojemme vaikuttavuuteen. Jos emme ymmärrä, miten ymmärtäminen muodostuu, teemme päätöksiä tavoilla, jotka estävät sekä tiedon lisääntymisen että vaikuttavan hyvinvointityön. Kun tarkastelemme tekemisemme ketjuja, havaitsemme, ettemme ole niin loogisia kuin uskomme. Emme myöskään tee päätöksiä tietoon tai tieteeseen perus-

tuen, sillä meillä ei ole aikaa viisaan ymmärryksen muodostamiseen.

Ekosysteemityöskentely luo monimuotoisen dialogisen reflektion mahdollisuuksia ja siten suojelee tavoitteita tuottaa haluttuja vaikutuksia. Ajan merkitys määritellään uudelleen ekosysteemityöskentelyssä. Jos työvaihe vaatii aikaa, sitä käytetään sen verran kuin tarvitaan. Nopeus tulee siitä, että yhdessä pystytään luomaan itsensä uudistava yhteisö ja toimintaympäristö, jonka kautta halutut vaikutukset tapahtuvat. Sanotaan, että ekosysteemin rakentuminen vie vähintään 20 vuotta.

Tiedonmuodostuksemme kärsii tekojen puutteesta

Nykyaikainen tapamme työskennellä pääasiassa sanojen digitaalisessa maailmassa ei edistä hyvinvointia eikä vahvista taitojamme edistää ja ylläpitää hyvinvointia. Historiamme kädellisinä olentoina on ollut aina tekemistä, jotta olemme voineet taata hengissä pysymisen itsellemme ja yhteisöllemme. Ihmiset ovat aina käyttäneet käsiään ja joutuneet tekemään elämää edistäviä tekoja.

Suomen kieli tuo esiin käsillä tekemisen merkityksen sanassa “käsite”. Jos emme pääse tekemään, emme käsitä ja jos emme luo käsitteitä, emme voi ajatella. Latinan vastaava termi “concerpere” (engl. concept) pitää taustallaan ajatuksen, kuinka jokin ilmiö revitään ja kootaan taas yhteen. Suomenkielinen vastine palvelee ekosysteemityöskentelyä paljon paremmin käsittämällä ja käsittelemällä asiat toisella tavalla. Kieli on erinomainen työkalu ymmärryksen muodostumiseksi, sillä tietyn kielen rikkaus, termit ja rakenteet auttavat ajatteluumme monimuotoisemmaksi. Meidän tulee käyttää useita kieliä, jotta voimme ekosysteemityöskentelyssä ymmärtää ilmiöitä paremmin. Kielten moninaisuutta tulee suojella.

Tiedonmuodostukseen liittyvä teknologia vie aikaa toisenlaiselta tekemiseltä. Digitaalisuutta korostava nykyaika tietokoneineen ja mobiililaitteineen luo työskentelytapojemme yksipuolisuus

IHMISEN HOLISTISUUS EI TOTEUDU TOIMINNALLISESTI JA YMPÄRISTÖLLISESTI LIIAN YKSINKERTAISESSA JA RAJATUSSA TYÖSSÄ. MYÖS TYÖN MERKITYKSETTÖMYYDEN TUNNE KASVAA LIIAN SIILOUTUNEESSA JA ERIKOISTUNEESSA TYÖELÄMÄSSÄ.

kaventaa ratkaisuvapauttamme. Istuminen ja näppäileminen vaikuttaa hermostomme tilaan ja heikentää tiedonmuodostustaitojamme. Meidän tulee olla tietoisia teknologian vaikutuksista syntyneisiin ratkaisuehdotuksiin. Nykyisen työskentelytapamme lisääntynyt digitaalisuus johtaa tilanteeseen, jossa myös työn keinot ja tulokset ovat digitaalisia ja mekaanisia. Jos maailma näyttää olevan täynnä nauvoja, tartumme vasaraan.

Nykyiset työskentelytapamme ja työkalumme ohjaavat meitä nykyhetken sijasta arvioimaan ja monitoroimaan mennyttä tai tekemään suunnitelmia tulevasta. Nykyhetki, joka on ainoa paikka teoillamme vaikuttaa asioihin, jää käyttämättä. Toteutamme järkähtämättä menneen tiedon pohjalta suunnitelmia, vaikka niiden toteuttaminen haittaisi hyvinvointivaikutuksia. Tekomme kertovat myös siitä, mitä pidämme oleellisena tietona ja tekemisen arvoisena tekemisenä. Työn tiukka ohjelmallisuus aliarvioi osaa mistamme ja estää taitojen käytön.

Ihmisen holistisuus ei toteudu toiminnallisesti ja ympäristöllisesti liian yksinkertaisessa ja rajatussa työssä. Myös työn merkityksettömyyden tunne kasvaa liian siiloutuneessa ja erikoistuneessa työelämässä. Jos emme pysty liittämään tekojamme työn eettisiin tavoitteisiin, kuten elämän suojelemiseen maapallolla, emme löydä loogista yhteyttä tekomme ja niiden vaikutusten välillä. Kaikki tekeminen ei ole tärkeää. Jos meillä ei ole vapautta valita tekojamme, emme pysty vähentämään tai lopettamaan tekoja, joiden looginen yhteys merkityksiin ja hyvinvointivaikutuksiin puuttuu tai on haitallinen.

Pystymmekö muuntamaan tekemisen kulttuuriamme siten, että voimme hyödyntää jokapäiväisen mahdollisuuden vaikuttaa

DIGITAALISUUTTA KOROSTAVA NYKYAIKA TIETOKONEINEEN JA MOBIILILAITTEINEEN LUO TYÖKULTTUURIN, JOSSA TYÖSKENTELYTAPOJEMME YKSIPUOLISUUS KAVENTAA RATKAISUVAPAUTTAMME.

hyvinvointiimme juuri tänään? Ekosysteemityö antaa mahdollisuuden toimijoiden ja tekemisen ketteryteen sekä resurssipanosten sijoittamiseen vaikuttavuuksiin synnyttävällä tavalla. Huomio kiinnitetään tekijöiden sijasta tekemisen virtoihin ja kudelmiin, jatkuvaan neuvotteluun ja ymmärryksen muodostamiseen tekojemme vaikutuksista suhteessa yhteistoi- minnan eettisiin päämääriin.

Kestävä hyvinvointi muodostuu siitä, minkälaisilla konkreettisilla arkeilla teoilla kohtaamme maailman juuri nyt. Toisin sanoen: jos olet ymmärtänyt tämän artikkelin tarkoituksen, suljet nyt käsissäsi olevan lehden ja teet teon, joka vahvistaa sinussa jotain käytännöllistä taitoa. Taitojasi käyttämällä edistät elämää. ■

Markus Vähälä on maailmanlaajuisen Citizen Network -osuuskunnan toimitusjohtaja. Osuuskunnan kaksikymmentä organisaatiota Uudesta-Seelannista Yhdysvaltoihin toimivat sosiaali- ja terveyspalvelujen, kansalaistoiminnan, koulutuksen ja konsultoinnin parissa. Citizen Network on tunnettu työstään kehittämisen, teknologian, talouden ja hallinnon parissa.

Markus Vähälä on tehnyt pitkään yhteistyötä Jaana Venkulan, tässä artikkelissa mainitun filosofin ja tietokirjailijan, kanssa. Vähälä on tuottanut lukuisia Venkulan tietokirjoja, kuten Alussa on teko -kirjasarjan uudelleenjulkaisut. Syksyllä 2023 ilmestyneeseen teokseen Doing, Knowing, Growing: Encountering Uncertainty with Ethical Action on koottu Jaana Venkulan valikoituja kirjoituksia.

